

פרוטוקול מס' 62

מישיבת ועדת החינוך והתרבות
שהתקיימה ביום ד', ו' אדר תשל"א - 3.3.1971, בשעה 8.15.

נ כ ח ו :

חברי הועדה:
א. כץ - היו"ר
נ. אליעזר
מ. אביזוהר
מ. בן-פורת
ח. גרוסמן
ז. הרמן
ע. פינברג-סירני
א. רוזאל-נאור
י. תמיר

מוזמנים:
מר א. יודלין - סגן שר החינוך והתרבות
מר ש. און - מנהל המרכז לתכניות לימודים
גב' ל. פורת - מנהלת האגף לתרבות ואמנות
מר מלשמן - מנהל היחידה לתרבות
פרופ' מ. לזר - ראש מדור התיאטרון
מר ג. צפרוני - מנהל התיאטרון הלאומי
"הבימה"
מר י. יסעור - מנהל התיאטרון העירוני
חיפה
מר י. אגמון - מנהל תיאטרון "בנימון"
מר י. ניינברג - מנהל התיאטרון הקאמרי
מר א. ששר - דובר הכנסת

מזכירת הועדה: ד. פלר

רשמה: מ. כהן

דד-היום: תכניות הלימודים של משרד החינוך והתרבות (תשובה).
שאלות.

דיון על מצב התיאטראות בארץ: הרפרטואר העברי והלועזי,
הקהל בהצגות, בעיות ותחזיות אמנותיות לשנים הקרובות.

תכניות הלימודים של משרד החינוך והתרבות

היו"ר א. כני:

אני פותח את הישיבה.

בחלקה הראשון של הישיבה נשמע את תשובותיו של מר שבח אדן על שאלות חברי הועדה בנושא תכניות הלימודים.

מר ש. אדן:

בחרתי להשיב על שאלות אחדות שיש להן יותר אופי עקרוני. אשר לשאלות הכלליות, ודאי תהיה לכם הזדמנות לדון עליהן. אני אתרכז בשאלות שנוגעות ישירות לעבודתי.

חברת הכנסת דניאל-נאור שאלה שאלה מענינת על נושא האזרחות. היא אמרה שבכמה דברים יש היגדרות אחרי מה שהעתונות כותבת. אנחנו דנו ושקלנו הרבה בנושא הזה. אפשר להביא לפני התלמידים את הדברים בצורה אידיאלית, בצורה יפה, מה היה רצוי, מה צריך היה להיות. לעתים קרובות עושים בבית-הספר דברים כאלה. התברר לנו שאם הולכים בדרך זו התוצאות אינן טובות. אנחנו הגענו למסקנה שאם יש איזו בעיה, מוטב להביא אותה כמו שהיא, לא פוחלקת, לא מטושטשת, ולהתמודד אתה במסגרת זו שביית-הספר מעניק לנו, התמודדות אינטלקטואלית טובה.

כאשר מדווחים על עבודת הכנסת בעתונות,

והדבר בולט במיוחד בטלביזיה, דואים קודם את הכתבות הריקים של חברי הכנסת. זה ישנו. לא רצינו להתעלם מעניין זה. העלינו אותו, ואני חושב שהתמודדנו אתו. כדי לקרב את הנושא לילדים - ומדובר בילדים בני 13, יכולנו לבחור בכל מיני דברים. בשעור על הכנסת יש גם חוקים שונים. אבל חשבנו שמתוך הענינים הרבים שישנם, נעלה את אותם דברים שיכולים להיות קרובים יותר. למשל, היה ענין של חימום הכיתות. זה מענין אותם. או ענין הגבלת שעות שוטטות בערב. זה מענין את הילדים בגיל הזה. לגבי הכדורגל - יש ילדים שזה מענין אותם. יש גם חברי כנסת שמתענינים בזה. אם כך, מדוע לא להביא זאת? יש גם ענינים הקשורים בתקציב, אזורי פיתוח וכו'. הגישה שלנו הייתה לקרב את התלמידים לנושאים, לתת להם נושאים שיכולים לענין אותם יותר.

לגבי עבודת המליאת לעומת עבודת הועדות -

לא אמרנו שבמליאה רק מתמצחים ובוועדה מדברים לענין. אלא הסברנו איך עובדות הועדות ואיך עובדת המליאה. יש הדרכה והנחיות מסוימות למורה שצריך להבהיר את הדברים. אמרנו בספר שהמסגרת הסגורה של הועדות, שאינן פתוחות לציבור, מאפשרת התבטאות חופשית יותר, שהיא פחות צמודה לעמדות צרות. לעומת זאת ישיבות המליאה פתוחות לציבור, חלקים מהן משודרים ברדיו ובטלביזיה. התייעצנו בענין זה, וחשבנו לנכון להבהיר ולהסביר זאת.

היתה הערה נכונה מאד על משטרים לא

דמוקרטיים. כל אותו סיפור עם השמות הספרדיים היה מפורקק. חיפשנו הרבה ולא מצאנו דבר כזה שיכול להועיל לנו. דבר כזה יכול להיות לא רק בדרום אמריקה, אלא גם בספרד או פורטוגל. ייתכן שהחלטנו לא נכון.

אני רוצה בהקשר זה להזכיר פרשה קטנה

עם שגריר פולין. הוא מצא באחד מספרי הלימוד שהשתמשנו בהם בבית-הספר שלנו, ולא אנחנו חיברנו אותו, משהו על גבול אוזר-נייסה. הוגשו מחאות למשרד החוץ ואלינו, וחוייבנו לתת הוראה למחברים לתקן את זה.

כאן מדובר בספר שמופיע מטעם משרד החינוך.

שאלנו אם במקום לומר דברים ברורים, אולי מוטב ללכת בדרך קצת יותר אנונימית. החלטנו לנהוג כך כדי לחסוך מעצמנו צרות. ייתכן שצריך לנהוג אחרת. אבל היו שיקולים שונים בענין זה.

נכון שיש כאן סכנה של הכללה. ייתכן

שבמדריך למורה צריך להפנות את תשומת לב המורה ולהזהירו מהכללה בענינים כאלה.

נשאלתי מדוע נכשל הספר בפסיקה, התרגום שעשינו מהספר של פ.ס.ס.סי., ושניסינו להשתמש בו בבית-הספר. שתי סיבות לכך: א) בארצות-הברית לומדים את התכנית הזאת שנה, כקורס שנתי, בכיתה י"א או י"ב. אנחנו הולכים לפי שיטה אירופית, כלומר במקום לרכז את זה בשנה אחת, אנחנו מחלקים את זה לארבע שנים, מט' עד י"ב, ונותנים פחות שעות בשבוע. התלמידים שלנו היו פחות מוכנים לנושא זה שאותו אפשר ללמוד בכיתה י"ב. התחלנו ללמד פרקים ממנו בכיתה ט', והם היו קשים מדי.

ב) גם בשביל כיתה י"א או י"ב באמריקה זה היה קשה מדי. לאחר שתכנית זו הופיע, ירד מספר התלמידים בארצות-הברית שבחרו בפסיקה והגיע ל-18%. גם שם רואים את זה ככשלון.

נשאלתי מהי שיטת החקירה בהיסטוריה. אביא לדוגמה את ענין הניקבה. יש לנו נכס מופיע ענין זה מפה שופוגרפית מתאימה, יש הטכסט מהתנ"ך, יש הטכסט של הכתובת שמופיעה בניקבה. כל הדברים האלה יחד צוחנים לנו אפשרות טובה להשוות את הדברים ולהעמיד כמה שאלות לתלמיד עצמו. זו דרך מענינת ביותר. פרופ' תדמור תרגם למעצנו כתובת של סנחריב. לקחנו את התאור הזה ואת התאור שמופיע בתנ"ך. כיון שזה בית-ספר ממלכתי, אנחנו יכולים לרשות לעצמנו להגיד לתלמיד: תגיד במה זה דומה ובמה זה שונה, מה אתה יכול ללמוד מכך על אותה תקופה. זו שיטת חקירה.

חבר הכנסת תמיר שאל שאלה קשה. הוא אמר שהתשובה שנתתי ברדיו לא שכנעה אותו. אחזור ואומר מה היתה השאלה ומה היתה התשובה. לאחר הספקות שהעלית, הרהרתי והתייעצתי עם חברי בענין זה. השאלה של הנער היתה מדוע בפרקי ההיסטוריה שאנחנו מלמדים את הילדים בבתי-הספר, כל כך מעט מיוצגת ההיסטוריה של עדות המזרח. הוא אמר: אין לי שום דבר נגד יהדות אשכנז, נגד היהדות האירופית, אבל הוסיף שהיה מרגיש יותר טוב בכיתה אילו היה נתקל בדברים מההיסטוריה שלו. עניתי על השאלה הזאת לאחר התייעצות עם פרופ' אטינגר ועם אנשים שלנו, כי זו שאלה רגישה ביותר. אמרתי שאיננו מלמדים היסטוריה על פי תולדות העדות, אלא את תולדות העם כולו. מתוך החזמר הרב הזה אנחנו בוחרים אירועים שיש להם השלכות והשפעה על תולדות העם כולו, ולא על קבוצה מסוימת. כך יצא שבאלף הראשון לפני הספירה החיים היהודיים מרוכזים מסביב לגולת בבל; 500 השנים הבאות מרוכזות מסביב לגולת ספרד ושלוחותיה; לאחר מכן יש תקופה של כ-400 שנה שהמרכז עובר לאירופה, ולאירועים יש משמעות לאומית כללית. במאה ה-16 וה-17 היה דו"ן יוסף גשיא, יהדות תורכיה, מקובלי צפת, אבל עיקר הדברים מרוכזים כאן. ובגלל הדיכוי של היהודים בארצות אלה לא נוצרו בתקופה הזאת הרבה דברים שיכולים לענין ושיש להם השלכה כלל-לאומית.

נימוק שני היה שעדיין אין מחקר מספיק בשטח זה. לפני שנתתי את התשובה ניסינו לחפש חומר. צה"ל מנסה לעשות משהו בענין זה. היה לנו גם הספר של פרופ' הירשברג. כל הספר מוקדש בעיקרו עד גלות ספרד, יש בו דמויות אחדות של רבנים. חשבנו שאם נביא את הדברים האלה, זה לא יענה על שאלתו של הנער.

עוד דבר. חברים העלו בפני שאלה אחרת: האם בני הארץ, הבנים שלנו למשל, מזדהים דוקא עם ה"שטעטל" האירופי? לכן אין מקום לומר שאנחנו נותנים מקורות להזדהות דוקא לחלק אחד ולא לחלק אחר.

נשאלתי בקשר לתכניות אלטרנטיביות. היות והאמצעים הם מוגבלים, ובעיקר אנו מוגבלים בכוח אדם שמסוגל לעשות עבודה זו, אנחנו משתדלים עד כמה שאפשר קודם כל לכסות את כל השטח, דבר שאנחנו עוד רחוקים ממנו, ואחר כך לעבור לתכניות אלטרנטיביות. אבל כבר היום אנחנו עוסקים בלשון עברית בשתי תכניות, אחת לטעוני שיפוח ואחת לילדים ברמה גבוהה. אותו דבר אנחנו משתדלים לעשות בפסיקה, ביולוגיה, מתימטיקה. במתימטיקה יש לנו כבר שלוש אלטרנטיבות, גם לרמה הגבוהה ביותר. כאן לא היה קושי מבחינת כוח אדם, נוצרו עובדות, וסמכנו את ידינו על שלוש אלטרנטיבות: יש לנו תכנית אחת שהוכנה במכון וייצמן; תכנית אחת שהוכנה על-ידי פרופ' משלר וקבוצת אנשים מהאוניברסיטה העברית, ותכנית שלישית - זהו ספר מארצות-הברית שאנחנו עכשיו מתרגמים אותו ומנסים אותו.

א. ידלין:

אני רוצה להעיר כמה הערות כלליות לתשומת לב חברי הועדה בנושא נכבד זה ששמו מאמץ מאורגן ושיטתי להכנת תכניות לימודים חדשות. זה אחד המפעלים החשובים שנעשו בשנים האחרונות במערכת החינוך. ואם כי אנחנו רק בראשית הדרך, ואם כי התחלנו להתמודד עם בעיית טעוני הטיפוח, אבל עוד לא יכולנו לה - אפשר כבר להביט אחורה בסיפוק על הדרך שעשינו בנושא זה של כינון מוסדות קבע שעוסקים באורח שיטתי ומתמיד בסוגיה של תכניות לימודים.

לפני מספר שנים התרשמתי מאד ממחקר השוואתי שנערך על יפן ושבדיה. המחקר הזה ניסה להוכיח תיזה - אינני בטוח שהיא נכונה - שתמיד צריך למצוא גורם יסודי שהוא מפתח לפתרון בעיות החינוך. הוא ניסה להגיע כביכול לגורם היסודי הזה. אינני חושב שצריך לקבל את התיזה שיש גורם אחד שהוא מפתח לכל. באותו מחקר מנחה הוכח שההשקעה היעילה ביותר בחינוך היא בקוריקולום ובהנחיית המורים על פי הקוריקולום החדש. המחקר על יפן לימד שתוספות שכר למורים, השקעה יותר גדולה בבנינים, אינם משנים בהרבה את תפוקת הלימודים. מורה ביפן אינו מקבל משכורת יותר גבוהה ממורה בשבדיה. הסטטוס של המורים ביפן אינו גבוה, הכיתות צפופות. אבל הם הגיעו לאחרונה להישגים גבוהים יותר בגלל השקעה בתכניות לימודים, פיתוח תכניות לימודים חדשות. כאשר ניסינו לנתח כמה הם משקיעים בפיתוח תכניות לימודים, מתברר שזה מתקרב לפעמים ל-5% מכלל הוצאות החינוך. אצלנו זה לא מגיע ל-1%.

מה שקרה ביפן הוא שהגישה היתה שיטתית, זהירה ומדוייקת. אני חושב שזה דבר שגם אנחנו הצלחנו בו. אנחנו ניגשנו לענין באמת במכסימום הזהירות ובאורח שיטתי, עם הרבה אורך רוח כלפי הקבוצות. לא לחצנו על קבוצות אנשי המדע והמחנכים. ידענו שאנחנו מסכנים פה התחלה חשובה.

אני רוצה לומר דבר שהוא לקח אוניברסלי. יש תכניות לימודים או ספרי לימוד חשובים, לא מפני שחוברו על-ידי אנשים חשובים, אלא משום שהתכנית והחומר הלימודי נוסו בכיתות הלכה למעשה. זה הדבר החשוב, מבחינת המהפכה שאנחנו מכניסים היום אצל המורים. חלקים גדולים מהמורים הופכים להיות שותפים לעיבוד החומר, בזה שהם נותנים את ההיזון החוזר.

יחד עם זאת אני אומר שהאתגר הגדול שלפנינו הוא הענין של התאמת התכניות לטעוני טיפוח. היום מקובל שאין ילד שאינו מוכשר ללמוד בתחום כלשהו, אלא שהתלמידים השונים זקוקים לשיטות הוראה שונות, ודרושות אסטרטגיות שונות של הוראה לטיפוסים שונים. דרוש קוריקולום גמיש, ספרי לימוד מגוונים. זה האתגר שלפנינו.

שאלתי פעם את פרופ' בלום כמה הושקע בתכנית הלימודים של פרופ' זכריאס, בפסיקה. ובכן בתכנית לימודים זו הושקעו כ-20 מיליון דולר. זו אפנים תכנית-חלוץ, אבל התברר שהיא התאימה רק לגאונים, רק למחוננים. הבעיה הגדולה היא התאמת תכניות לימודים, בהתאם למהפכה המדעית הדינמית, לטעוני טיפוח. אנחנו נכנסים עכשיו לשלב שהוכחנו שאנחנו יודעים את המלאכה הזאת, ואני מאמין שנוכל להתמודד עם טעוני הטיפוח.

אין בכוונתנו לפגוע ביוזמה החופשית בחיבור ספרי לימוד. להיפך, אנחנו בהחלט מעונינים שתהיינה אלטרנטיבות, ושאנשי מדע ומחנכים יחברו אפילו דברים יותר טובים. נגיע לתכניות לימודים מגוונות, נצטרך ספרי לימוד שונים לטיפוסים שונים של תלמידים. אין לי ספק שיש פה עוד מרחב עצום לשיפורים ושינויים. אנחנו גם יודעים שבכל חמש שנים, בעיקר במדעי הטבע ובמתימטיקה, צריך לבדוק את הכל מחדש. ייתכן שבתקופת המעבר הראשונה כמה מחברים ואנשי מדע ומפקחים יצאו נפסדים מבחינה כספית. אבל איני מצטער על כך. אני חושב שהעובדה שיחיד חיבר ספר לא תסכון בעתיד.

אנחנו כהחלט רוצים שתהיה לנו אפשרות להדריך את המחברים. כל מחבר פוטנציאלי שירצה לקבל הדרכה, נדריך אותו, כדי שהיוזמה החופשית תפעל.

הלכנו במהלך כפול. עשיתי זאת מתוך שיקול דעת מאד כן. מצד אחד בנינו מרכז לתכניות לימודים בתוך המשרד,

קראנו לו בשלב ראשון יחידה. היום הוא ראוי לשם מרכז. מצד שני הקימונו מרכזים משותפים עם האוניברסיטאות, כאשר ההנהלה שלהם מסורה לאוניברסיטאות עצמן. הלכנו בשתי דרכים אלה משני טעמים: לא היינו בטוחים שמשרד החינוך והתרבות מסוגל להקים מרכז עצמאי לתכניות לימודים, כמתקנות שבמדינות העולם. שלחנו קבוצה חשובה, קטנה, לשיקגו. האנשים למדו שנה. אבל אי אפשר היה לדעת אם קבוצה זו תצליח להרים את המשא. מצד שני חשבנו שאם ניתן לאוניברסיטאות עצמן לנהל מחקר כזה, בתמיכה ובהסתתפות של המשרד, נצליח לגייס את הרצון הטוב של האוניברסיטאות.

היום אפשר לטאול אותנו האם אין כפילות, מדוע יש מרכז להוראת המדעים, ועכשיו יש מרכז להוראת מדעי הרוח והחברה. אין לחשוש מכפילות זו. הכל מתואם, מאורגן, הכל נעשה באמצעות האגף לתכניות לימודים של משרד החינוך. אבל השגנו בזה שני דברים: א) עשינו את האוניברסיטאות לשותפות; ב) נתנו אפשרות ליחידה של המשרד להוכיח את כוחה. היום אין לי ספק שהעובדים עמום בכבוד בהתחרות הזאת, מכל הבחינות: גם מבחינת קצב העבודה, גם מבחינת התוצר הסופי. העבודה שנעשתה במרכז לתכניות לימודים של המשרד זוכה גם להד בינלאומי. בקיץ זה עומד להיערך בשבדיה כנס בנושא תכניות לימודים, כאשר אנחנו מוכרים כאחד הגורמים החשובים בזירה הבינלאומית בתחום זה, ואנשים שלנו מוזמנים לנהל שם סמינרים ולתת הרצאות. למרות הזמן הקצר והאמצעים המעטים שהשקענו, הגענו להישגים חשובים.

נשאלה פה שאלה בענין הטכנולוגיה החינוכית, אמצעי עזר טכניים בהוראה. אני מדבר על אמצעי עזר זעירים חדשים, לא על הטלביזיה הלימודית. יש הרבה אמצעי עזר חשובים בכיתות, והם מתגבשים אצלנו היום בשלושה מקומות: א) במרכזים לתכניות לימודים. כאשר מכינים תכניות, לא מכינים רק ספר לימוד, אלא חושבים גם על אמצעי עזר, בעיקר במדעי הטבע. ב) יש אמצעי עזר מתודיים שמתגבשים בטלביזיה הלימודית. יש הרבה אמצעים שהם בעלי ערך להפעלה בכיתות. ג) המרכזיות הפדגוגיות, שגם הן מפתחות אמצעי עזר והמחשה, והן מסוגלות לקלוט חידושים שיצרו המורים בכיתות. כל הגורמים הללו יתרכזו באגף לתכניות לימודים. בארגון מחדש של המשרד הקמנו אגף לתכניות לימודים הכולל את המרכזים לתכניות לימודים ואת המרכזיות הפדגוגיות, גם את היחידה לאישור ספרי לימוד והמרכז לתודעה יהודית. אני מניח שבעתיד נתארגן ארגון יותר שיטתי לריכוז אמצעי העזר השונים, כפי שהם נוצרים הן במרכז לתכניות לימודים והן בטלביזיה הלימודית, ונהפוך את המרכזיות הפדגוגיות למקום שקולט חידושים מהמורים ומזרים חידושים אל המורים.

נוסף לכל הפעולה הזאת שתתרכז בעזרת המרכזיות הפדגוגיות באגף לתכניות לימודים, מוקם מרכז לחקר הטכנולוגיה בחינוך על-יד הטלביזיה הלימודית. הוא ממומן היום באמצעים של רוטשילד, והוא צריך לעסוק בחקר טכנולוגיות חינוכיות משוכללות יותר, עד כדי מערכות אוטומטיות של מחשבים שעומדים לרשות מערכת החינוך. זהו מחקר לטווח ארוך. הוא צריך להבטיח לנו שבסוף שנות ה-70 לא נהיה מפגרים אחרי מדינות אחרות בתחום של אמצעים טכניים לרשות מערכת החינוך.

א. רזיאל-נאור:
לפי איזה קריטריון נעשית בחירת האנשים המשפלים בהכנת תכניות? ואיזה סיכוי יש למורים העובדים בשדה, בכיתות, להגיע להשתתפות בעיבוד התכניות? מה הן הדרכים לכך?

היו"ר א. כץ:
על-ידי מיכרוז.

א. רזיאל-נאור:
אני יודעת על מורים מעולים במקצועותיהם שהביעו באזני המפקחים לא אחת את הרצון להשתתף בעיבוד תכנית במקצוע שהם מלמדים, שהם אוהבים אותו. והם עדיין מחכים. איך זה נעשה? מורה שעוסק בלימוד היסטוריה או תנ"ך או שבע בדרך כלל אינו שם לב שיש מיכרוז, אינו עוקב אחרי זה. בכלל מיכרוז זה דבר חדש.

מר אדן נתן לנו את הדוגמה של הניקבה ואמר: מכיון שזה בית-ספר ממלכתי, אנחנו יכולים להשוות את מה שכתוב בתנ"ך ומה שנתגלה שם וכו'. האם הוא באמת חושב שבבית-ספר ממלכתי-דתי אסור לעורר מחשבות? זה מעורר בי מחשבות בקשר לשאלה מה שיתוף הפעולה בתוך המשרד בין האגפים השונים.

היו"ר א. כץ:
אני מודה מאד לסגן שר החינוך ולמר אדן.

ש א י ל ת ר ת

י. תמיר:

שמענו לאחרונה ב"שידורי ישראל" מספר שידורים ישירים מנקודות ישוב חקלאיות, כפריות, מרוחקות ממרכז הארץ, בנושא מועדוני הנוער, מה עושה הדור הצעיר במקומות אלה בשעות הפנאי. לדעתי הדברים שנאמרו היו מזעזעים במידה בלתי רגילה, על העדר אפשרויות של לימוד, בידור, ספורט וכדומה. לאור השידורים האלה אני רוצה להציע שועדת החינוך והתרבות תערוך מספר סיורים במקומות מרוחקים אלה ותיפגש עם בני הנוער. אני מציע שהסיורים לא ייעשו באופן מאורגן, אלא באופן ספונטני, נבוא ונראה את המקומות. אולי גם נקבל פרטים מ"שידורי ישראל" היכן הם היו, ולפי זה נלך.

- - - - -

דיון על מצב התיאטרות בארץ

היו"ר א. כץ:

אני מקדם בברכה את נציגי משרד החינוך והתרבות העוסקים בנושא התיאטרון, ואת נציגי התיאטרות "הבימה", "הקאמרי", תיאטרון חיפה, ו"בימות".

ועדת החינוך והתרבות לא עסקה הרבה בנושא הכללי של תרבות, על כל מה שהוא מגלם ומכנה תחת כנפיו. בשל סיבות שהזמן גרמן לא הגענו לנושאים אלה, למרות חשיבותם והשפעתם על מעשה היום יום שאנו עוסקים בו, כלומר המפעל החינוכי וכל מרכיביו. אין ספק שהתיאטרון מהווה אחד המאגרים החשובים ביותר להעשרת הנפש של הצעיר והמבוגר, או אם תרצו - לזיכוך הנפש.

הנושא הזה אינו יורד מסדר יומנו, וזה טבעי וטוב במדינה כשלנו. לפעמים ההדים מהנים, לפעמים הם מעיקים. אבל הנושא על כל מרכיביו, שותפיו, פעליו, מפעליו - אינו יורד מסדר יומנו.

אני מציע שהגב' פורת תפתח את הדיון, ונשמע על מדיניות המשרד בנושא זה, מדיניות המתבטאת בתחום הפיזי-גשמי של עזרה, מענקים, תקציבים וכיו"ב; מדיניות המתבטאת או אינה מתבטאת בהכוונה תכנית; האם יש קשר בין המשרד והתיאטרות, האם צריך להיות קשר; הנוער בתיאטרון: תיאטרון לילדים, תיאטרון ונוער, עידודם של ילדים לבקר בהצגות, ואם כן - באיזה? האם צריכה להיות בחירה חופשית, או הכוונה? מה מקומם של המנהל, המחנך, המורה בנושא זה? איך לקרב את הילד לנושא - האם על-ידי זה שנביא אותו ישר להצגה? מה בדבר החוגים הדרמטיים, האם הם קיימים או לא? האם יש טעם לקיים אותם או לא, כדי לקרב את הנוער לנושא?

לנציגי התיאטרות: תיאטרון מסחרי או רפרטוארי? מה מחייב השם תיאטרון ציבורי, בין אם הוא נקרא לאומי או עירוני? האם יש לזה משמעויות? האם זה תואר כבוד? מה מתחייב מזה? מה המדיניות והשיקולים בבחירת ההצגות? מה השפעת כלי התקשורת המודרניים - שלביזיה, רדיו, קולנוע, עיתונות, ספרות - על התיאטרון?

גב' ל. פורת:

אצטצם בדברים שאותם עושה המשרד באמצעות היחידה לתרבות ובאמצעות המועצה הציבורית או ועדות ציבוריות לעידוד ולתמיכה בתיאטרון ובמחזאות.

המשרד תומך בצורות שונים בתיאטרונים ובפעילות לתיאטרון הנועשית בארץ. יש תמיכה שנתית במוסדות תיאטרון. התמיכה השנתית ניתנת לתיאטרונים המוגדרים כתיאטרונים ציבוריים מבחינת הניהול, בין אם זה התיאטרון הלאומי, תיאטרונים עירוניים או תיאטרונים קטנים יותר, כמו החאן הירושלמי שמקבל מאתנו תמיכה. סדר הגודל של התמיכה משתנה לפי היקף הפעולה ולפי עומק הפעולה התיאטרונית וההוצאות הכרוכות בפעילות.

בשעתו, בתקופת כהונתו של השר ארן המנוח, התקבלה החלטה במשרד החינוך, החלטה שאומצה על-ידי שר החינוך הנוכחי מר אלון, שמבחינת התמיכה השנתית הגדולה רואה לפניו המשרד בשלב זה

שלושה תיאטרונים רפרטואריים ציבוריים גדולים: תיאטרון "הבימה" כתיאטרון לאומי, התיאטרון הקאמרי כתיאטרון עירוני של תל-אביב, ותיאטרון חיפה כתיאטרון עירוני של חיפה. התמיכה משותפת לממשלה, לעיריה ולגורמים נוספים. לגבי התיאטרון הלאומי הבימה, התמיכה היא בעיקר ממסלחית.

הריאורגניזציה הזאת היתה בחלקה מתוכננת, ובחלקה היתה גם תוצאה של מציאות שנוצרה, ושבעקבותיה גם חוסל תיאטרון "אוהל", ושבעקבותיה וביוזמת שר החינוך דאז "זוית" התאחד עם "הבימה", ו"בימת השחקנים" התאחדה עם "הקאמרי" ואחר כך עברה לחיפה. כל העובדות האלה מצביעות על מדיניות מסוימת שראה לפניו שר החינוך דאז, של ריכוזיות יותר גדולה בתחום התיאטרון הנתמך, כאשר מותר למשרד החינוך לומר: זהו המספר של תיאטרונים רפרטואריים ציבוריים גדולים שמדינת ישראל זקוקה להם בשלב זה, זה המספר שהיא יכולה לתמוך בהם תמיכה משמעותית, והשותפים לתמיכה חייבים לדאוג לקיומה וליציבות התקציבית של התיאטרונים שמדובר בהם. גם משרד החינוך אינו פטור מקבלת התקציב, השמעת הערות לגביו ואישורו, וזאת לאחר שהוא מקבל דיווח על כל מוסד נתמך ארבע פעמים בשנה.

יש תמיכה נוספת, בפרוייקטים ובפרוייקטים אד-הוק. אלה מובאים בפני הגופים הציבוריים הפועלים כיועצים ליד משרד החינוך והתרבות - המועצה לתרבות ואמנות או ועדות מומחים. בקשות לתמיכה בפרוייקטים אד-הוק מגיעות אלינו מגופים שונים הפועלים בתחום התיאטרון, אם זה תיאטרון הקרוי מסחרי, אם זו קבוצה שהתארגנה לצורך הפקה מסוימת אחת, אם אלה תיאטרונים קטנים כמו "מרתף" שאינם בעלי אופי ציבורי, אבל מעלים הצגות שיש בהן ענין. למשל "מרתף" מעלה שני עיבודים לסיפורים של עגנון. הפקה כזאת נמצאת ראויה לתמיכה חד-פעמית.

במשך שנים רבות נהג המשרד, בהתאם להמלצות ועדה ציבורית המורכבת בדרך כלל ממומחים ואנשי ציבור, והמועצה, לעודד מחזאים ישראלים באמצעות מילגות, שאיפשרו להם להתפנות מעבודה שוטפת כדי להשלים כתיבת מחזה.

דרך נוספת לעידוד מחזאים היתה תחרות מחזאות ישראלית. את התחרות היתה מקיימת המועצה מדי שנה, מעניקה פרסים, לפי המלצות של ועדות שופטים.

עוד דרך לעידוד המחזאות המקורית והעלאתה על הבמה היא פרס שנתי שאנחנו מעניקים להצגה המקורית הטובה ביותר.

בשנים שעברו קיימנו מספר פעמים סדנת במאי מחזאי. מחזה שזכה בפרס ולא הועלה בתיאטרון או עוד לא היה בשל להעלאת בתיאטרון מקצועי, היינו מוסרים אותו לבמאי, כדי שהמחזאי יראה וילמד מה קורה למחזה בתהליך של עבודה על במה, עם שחקנים או פרחי שחקנים. הערכנו מאד פעילות זו, חשבנו אותה לאחת החשובות להכשרת המחזאי בתחומים המקצועיים של כתיבת מחזאות.

במשך חודשים אחדים התנהל משא ומתן בין עיריית תל-אביב לבין שר החינוך על הקמת סדנת מחזה מקורי, משותף למשרד החינוך ולעיריית תל-אביב. כפי שהדברים גובשו לאחרונה, יש כל הסיכויים שהדבר יתחיל לפעול כבר בחודש מאי או יוני, ואם לא - בעונה הבאה. הסדנה תהיה מיועדת למעשה למתן שירותים, אולמי חזרות, ואמצעים להפקת מחזה נסיוני, חדש, ישראלי, שהנהלה הציבורית של הסדנה הזאת תמצא אותו ראוי להיות מועלה במסגרת הסדנה. הסדנה תציג מחזה כזה 8-10 פעמים, בפני קהל שלא ישלם עבור כרטיסים. זה יהיה קהל מוזמנים, שיכלול אנשי תיאטרון. לאחר מכן המחזה חופשי, ויכול לבוא תיאטרון שיהיה מעוניין במחזה ולהעלותו על במתו.

כמה מלים על התיאטרון לנוער שהוקם בחסות משרד החינוך לפני כמה חודשים, התחיל לפעול באוקטובר, העלה את "הקמצן", ועכשיו את "אמנון ותמר". תיאטרון זה מנוהל מקצועית על-ידי אורנה פורת. יש לו הנהלה ציבורית. ההסדר הוא שמשרד החינוך מעודד הצגות אלו ומאפשר להעלותן בפני מכסימום של תלמידים בבתי-הספר ברחבי המדינה. לפעולה זו מתלווה פעולה חינוכית, של משלוח חומר לפני ההצגה, להכנת המורה והתלמידים, וכן לדיון ושיחה לאחר שהתלמידים ראו את ההצגה, ולסיכום החוויה. בשנה זו יעלה התיאטרון הזה שלוש הצגות. המימון נעשה על-ידי המשרד, כאשר יש חזר מסויים ממכירת כרטיסים, הנמכרים במחירים סמליים בלבד.

כאמור המשרד תומך במוסדות, אך אין הוא חושב שהתמיכה הכספית מקנה לו את הזכות להתערב הלכה למעשה בחיים האמנותיים של התיאטרון או הגוף הנתמך. אותה מדיניות קיימת גם כשאנו מדברים על אישור פרויקט. יחד עם זאת אני מקוה שיהיה נהוג שהתמיכה לא רק מקנה לנו את הזכות, אלא מטילה עלינו את החובה, לבדוק בדיקה מחודשת בפרקי זמן סבירים, כל שנה או שנתיים, אם המוסד הנתמך ממלא את היעוד שלשמו הוא נתמך על-ידי משרד החינוך והתרבות.

פרופ' מ. לזר:
נכנסתי לתפקידי כראש מדור התיאטרון רק בחודש האחרון, אבל אני מכיר את התיאטרונים גם מבפנים. אחד התפקידים הגדולים שאני עומד להטיל על ועדת משנה מיוחדת בתוך המדור הוא להתוות מעין מדיניות או לדאוג לאיזו תכנית אב כללית לטיפול בכל הבעיות הקשורות בתיאטרונים.

תחילה ברצוני לומר, ואני חושב שעל כך אין חילוקי דעות, שבמדינה מתוקנת חייבת הממשלה לתמוך תמיכה רצינית בהתפתחות התרבות, והתיאטרון והמחול הם מכשירים יוצאים מן הכלל בתחום זה. התמיכה כפי שהיא היום היא מצומצמת מדי, ונתונה ללחצים גדולים מדי של בקשות. העזרה הניתנת לתיאטרונים, גדולים קטנים, היא קטנה, ואינה מאפשרת להם לפתור את בעיותיהם. היא גם אינה מאפשרת להם לצאת למרחב ולהיות באמת תיאטרונים שיכולים גם להתוות מדיניות תיאטרונית בתוך המוסדות שלהם, בלי לדאוג יתר על המידה למצבם הכלכלי ולמצבם של השחקנים.

אחת הדרישות של המדור שלנו תהיה להגדיל את התמיכה הזאת, אם רוצים שהטיפול בתיאטרונים יהיה באמת דבר רציני, ולא שהמדור יהיה מוסד לחלוקת סיוע מזמן לזמן, בצורת תמיכות קטנות.

דבר נוסף הוא שיש להגדיר מחדש כמה דברים. אינני מקבל את ההבחנה בין תיאטרון רפרטוארי ותיאטרון מסחרי. ההגדרות האלו אינן נכונות. יותר נכון לדבר על תיאטרון ציבורי נתמך ועל תיאטרון פרטי. התיאטרונים הפרטיים כוללים גם תיאטרונים קטנים וגם תיאטרונים יותר גדולים שעוסקים בכל מיני מפעלים והנושאים ריווחיים.

אני גם לא מסכים שיש לקבל כאקסיומה בסיסית שהתיאטרונים הפרטיים, ובמיוחד גוש מסויים בתוכם, הם רק תיאטרונים הנושאים ריווחים לבעליהם, ושהתיאטרונים הציבוריים הנתמכים אינם נושאים ריווחים. אם יש תיאטרון טוב, הוא גם מפיץ ריווחים באופן אבסולוטי.

ובתוך הקבוצה הקרויה תיאטרונים ציבוריים, נתקדשה ההבחנה בין תיאטרון לאומי על בסיס של זכויות היסטוריות, בהיותו התיאטרון הראשון בארץ, ובין תיאטרונים ציבוריים אחרים. כמו כן יש דעה שמספיק אם יהיו במדינה שלושה תיאטרונים ציבוריים, אחד לאומי ושניים עירוניים. גם בנקודה זו אני מרשה לעצמי לערער ולהרהר קצת. אינני יודע אם אפשר לומר כבר באופן מוחלט, בלי שהדבר נבדק באופן יסודי, שמספיקים למדינה שלושה תיאטרונים ציבוריים. מאז שנעשתה קביעה זו השתנו דברים שונים במדינה. נראה לי שהעוסקים בתרבות יצטרכו לחשוב על כך שלא ייתכן שלא יהיה תיאטרון עירוני ראוי לשמו בירושלים.

העובדה שלתיאטרון ציבורי אחד ניתן השם תיאטרון לאומי מקנה לו פריבילגיות וזכויות שאין לתיאטרונים ציבוריים אחרים. עם כל הכבוד המגיע לתיאטרון שנקרא לאומי, אני חושב שנחטא לאמת אם נאמר שהתיאטרונים הציבוריים האחרים מנהלים בפחות הצלחה וכשרון את התפקיד של הצגת תיאטרון ראוי לשמו בהשוואה למה שעושה התיאטרון הקרוי לאומי. השאלה שאני מעלה היא האם זה מוצדק. כי אם תיאטרון עירוני, בחיפה או בתל-אביב, מעלה במשך שנה מספר הצגות של הרפרטואר העולמי והישראלי, הרי הוא ממלא בדיוק אותו תפקיד כמו התיאטרון שנקרא לאומי. לכן לדעתי הפער בתמיכות הוא גדול מדי, ואני מתכוון להטיל על אותה ועדת משנה במדור התיאטרון לבדוק את הדבר הזה בדיקה יסודית מחודשת.

בעיה נוספת היא בעיית הלהקות הקטנות. אינני חושב שחיסול תיאטרונים קטנים בגלל מדיניות של תמיכה בשלושה מוסדות ציבוריים היא תכנית שיש להשתבח בה. אין עידוד מספיק של תיאטרונים קטנים. לי נדמה שלתיאטרונים קטנים יש תפקיד מכריע מאד במדינה. זוהי חממה לשחקנים, מה גם שאין בארץ בית-ספר אחד ראוי לשמו לשחקנים. זו בעיה כאובה. התיאטרונים יצטרכו פעם לתת את דעתם על כך, להתאגד יחד כדי להקים בית-ספר כזה. כאמור, צריך לתמוך בתיאטרונים הקטנים.

בסך הכל, כשאנחנו בודקים את המצב, יכול לקרות שעשרה תיאטרונים קטנים מסוגלים במשך שנה אחת להציג יותר מחזות מקוריים מאשר שלושת התיאטרונים הציבוריים גם יחד. התיאטרונים הציבוריים היות והם נתמכים, חושבים שמתפקידם לעודד את המחזה המקורי, אבל גם הם אינם נקיים משיקולים של קופה. כאן התיאטרונים הקטנים, הנסיוניים, הם הרבה יותר נועזים. הם נועזים לפעמים יותר מבחינת חידושים, משחק, בימוי וכדומה. יש לעודד אותם.

למסגרת התיאטרונים הקטנים נכנס עכשיו גם התיאטרון הערבי. יש תיאטרון ערבי קטן בחיפה, שבהחלט ראוי ליתר תמיכה משזכה לה עד עכשיו.

בנושא זה של התיאטרונים הקטנים העליתי הצעה במדור התיאטרון, ואנחנו עוד נדון בה, לבקש מהתיאטרונים הגדולים לא לבלוע את התיאטרונים הקטנים, אלא לשתף פעולה אתם, לאמץ אותם, לאו דוקא על-ידי תמיכה כספית. תיאטרון גו' יכול לאמץ תיאטרון קטן, כפי שהדבר נעשה עכשיו בין ה"קאמרי" ו"צורתא", התמיכה של התיאטרון הגדול בקטן יכולה להתבטא במתן אביזרים, חלקי תפאורה, לפעמים בהעמדת אולם לרשותו. זה מה שהתיאטרון הקטן זקוק לו. עם תמיכה כזאת תיאטרון קטן יכול לצאת עם מחזה ראוי לשמו.

אחד התפקידים הגדולים הוא לפתח תיאטרון לילדים, שיחנך את קהל הצופים לעתיד. כי יש גם בעיה של קהל.

יש לתת את הדעת גם על הבעיה של הצגות בצבא. זו נקודה חשובה ביותר, זו בעיה הינוכית ממדרגה ראשונה. אנשים נמצאים במשך שלוש שנים רחוקים ממרכזי התרבות, והשאלה היא מה מביאים להם מן התרבות, מה מציגים בפניהם הוצ' ממערכונים ופזמונים, האם מציגים לפנייהם דברים רציניים; ואותם צעירים לאחר שחרורם, האם ילכו לתיאטרון גדול או קטן, לתיאטרון רציני. צריך לתת על כך את הדעת. אולי גם התיאטרונים הגדולים והקטנים היו צריכים לפעול כאן, כדי להביא הצגות ומחזות ראויים לשמם גם לצבא.

ויש הנושא של הסדנה למחזה מקורי. יש לקנות סדנה זו בתל-אביב תתרום באמת תרומה חשובה למען מחזאים ובמאים צעירים.

אני רוצה להעלות עוד נקודה לגבי התיאטרונים הפרטיים, מה שנקרא תיאטרון מסחרי, "בימות", תיאטרון גודיק, דשא, וכד'. הבעיה שאני עומד להעלות בנוגעת אולי גם לתיאטרונים שנקראים ציבוריים. כאשר מפעל "אמנות לעם" מזמין 30-40 הצגות של תיאטרון כלשהו, אני רואה בזה תמיכה בתיאטרון. כי אחרת ההצגה היתה מועלית 30-40 פעמים פחות. וזאת איננה תמיכה סמויה, זו תמיכה שיש לקחתה בחשבון. אנחנו שותפים להפטורים, אבל לא לרווחים. זה נכון גם לגבי התיאטרון הציבורי.

הועלתה הצעה הראויה לבירור, בדבר הקמת קרן סאליה יוחזרו או יופרשו אחוזים מסויימים על-ידי תיאטרונים ציבוריים ופרטיים, בגלל התמיכה הישירה שהם מקבלים מהמשרד, או בגלל התמיכה הישירה של "אמנות לעם", ואותה קרן תוכל אחר כך לעזור שוב בסידרת תמיכות בתיאטרונים. זו בעיה שדורשת בירור.

יחד עם זאת אני מתכוון להעלות הצעה לדיון, והיא: לאור חשיבות הנושא של עידוד התרבות, חייבות העיריות, אם לא לבטל, לפחות להפחית את היטלי המסים על התיאטרונים. לא קל לתיאטרון לצאת ממקום מושבו הקבוע, לא קל לארגן את זה, לא קל לשחקנים לנוע בדרכים. והם מגיעים לכל מיני מקומות. מדוע עליהם לשלם כל כך הרבה מסים? העיריות יכולות להשתתף בתמיכה ישירה זו במפעלי התרבות.

יש עוד נושא שאינני יודע מי צריך לבדוק אותו, המועצה לתרבות או המדור לתיאטרון. אף פעם לא ניתנה הדעת על מה שקרוי מדיניות כלכלית של התיאטרונים. אף פעם לא נקבע למשל כמה הצגות חדשות צריך תיאטרון להעלות במשך שנה, במציאות הכספית של המדינה. יש לקבוע מדיניות בעניין זה. תיאטרון שמקבל תמיכה קבועה אינו נותן דעתו על כך. הוא יודע שיש לו גב. אם הוא ייכנס לגרעון, יצילו אותו. יש לבדוק זאת בדיקה יסודית, האם תיאטרון יכול להעלות שש הצגות חדשות גדולות בשנה, שההשקעה בהן היא כד וכך מאות אלפי לירות, או אולי הוא צריך להעלות שתי הצגות גדולות וארבע קטנות יותר? ומי בדק אי-פעם אם תיאטרון יכול להעלות במקביל שש או ארבע הצגות? זה לא פשוט. לא בדקו אם זה כלכלי או לא, אם אפשר לשאת את זה או לא.

עו כמה שאני מכיר את התיאטרון, אין מדיניות רצינית בענין זה, אין תכנון רציני.

לפי דעתי אין גם מדיניות מתוכננת של רפרטואר. בכלל טעות היא לדבר על תיאטרון רפרטוארי. אין תיאטרון רפרטוארי בארץ לפי שום הגדרה. חושבים שתיאטרון רפרטוארי הוא תיאטרון יותר רציני שמציג מן הקלטיקה של העולם או מחזות מודרניים שנכנסו לקלטיקה. תיאטרון רפרטוארי הוא תיאטרון שיש לו רפרטואר של מחזות, ומן הרפרטואר הזה הוא מעלה ומחדש הצגות. האם זה קיים בארץ? האם מציגים בארץ הצגות שכבר הועלו בשנים עברו, ושכבר הושקעו בהם כספים? אולי צריך לחשוב על זה, שתיאטרון שמעלה השנה שמונה הצגות, יהיו ביניהן כמה הצגות שכבר הועלו בעבר, כדי לאזן את הדברים.

מבחינה זו גם התיאטרון הלאומי איננו תיאטרון רפרטוארי, בדומה ל"קומדי פרנס" בצרפת, שהיות והוא תיאטרון רפרטוארי הוא תיאטרון לאומי, תפקידו להציג בעיקר מחזות צרפתיים מן הקלטיקה.

אין לנו בארץ ספרייה ראויה לשמה, של ספרים, מחזות, מחקרים בנושא התיאטרון, זרמים בתיאטרון וכו'. הספרייה דלה ביותר. אנחנו מרגישים זאת יום יום בבתי-הספר ובאוניברסיטאות. אנשים בקושי קוראים אנגלית, ובעברית אין מה לקרוא, מלבד קובץ של מחזות שקספיר או מולייר. אם אנחנו רוצים לפתח את טעם הקהל, אם אנחנו רוצים שצעירים ילמדו לכתוב מחזות, יש לתת את הדעת על הבעיה הזאת. יש הרבה מחזות שתורגמו והוצגו, אך הם לא הוצאו בדפוס. יש לטפח את הדבר הזה.

מר ג. צפרוני:
בעיית התיאטרון היא בעיה מאד סבוכה וחשובה, ונתונה להבדלי השקפות. איננו יכולים להתעלם מהיסודות שהונחו בחיי התיאטרונים הציבוריים בעיקר, שמספיעים על כל יתר התיאטרונים, יהיו שמותיהם אשר יהיו. מצבור הכוח האמנותי מצוי במסגרת התיאטרונים הרפרטואריים. ויש תיאטרונים רפרטואריים בארץ, והם כמו שהם. כולנו שואפים לשפרם, לפתחם, להגדיל את יוקרתם.

אני רואה בפעולתו של שר החינוך המנוח ארן אחת הפעולות החשובות לגיבוש הכוח האמנותי. פעולה זו נתנה את אותותיה בשנים האחרונות.

לגבי התיאטרון הלאומי - אינני חושב שבמסגרת זמן זו ניתן לרדת לעומקו של נושא זה. אתרכז רק בכמה נקודות. יש לנו מדיניות לגבי הרפרטואר. זו הרי נשמתו של התיאטרון. כל היתר הם בחזקת אמצעים שוליים, אם כי הם חשובים. יש לנו מדיניות לגבי העלאת מחזות עבריים, חידושם של מחזות, בין עבריים ובין מהקלטיקה העולמית, ופיתוח והצגתו של המחזה המקורי. אנו הולכים לאורה של מדיניות זו, והרפרטואר שלנו במידה רבה מעיד על כך.

הדבר היחיד שלגביו אני מסכים עם פרופ' לזר הוא שהמסאבים של התיאטרון הלאומי, הציבורי, העירוני, אינם מספיקים לביצוע תכניותיו. אני חושב שהועדה חייבת לתת את דעתה על הגדלת המסאבים האלה, כדי שהתיאטרון יוכל לבצע את המדיניות שקבע לעצמו. גובה המסאבים הוא למעשה הקובע את אופיו של הרפרטואר. ללא השתתפות ציבורית גדולה יותר בפעולותיו של התיאטרון, ספק אם ניתן יהיה לבצע את היעדים האמנותיים שתיאטרון לאומי בעיקר, רפרטוארי, הנתמך על-ידי הציבור, חייב לבצע. אחד הדברים החשובים הוא שרמתו האמנותית של התיאטרון חייבת להיות גבוהה ביותר.

אחד התפקידים שלנו הוא להעלות מה שניתן להעלות מהמחזה העברי המקורי. אם אנחנו מציגים את ברנר, או את עקידת יוסף, או מחזה של אלוני או את יהודי הדממה - אינני רואה במה זה איננו מקורי. אלה הם רק ציוני דרך. הרשימה הרבה יותר ארוכה.

יש לנו תכנון רפרטוארי לשלוש שנים, ואחרז המחזות המקוריים בו הוא גדול. מחזה מקורי תובע השקעות ומאמצים הרבה יותר גדולים מאשר מחזה מהקלטיקה העולמית, כי הוא בחזקת יצירה חדשה. אם אנחנו אומרים שגם המלט ופר גינט יכולים להיות יצירה מחודשת, על אחת כמה וכמה מחזה מקורי שאיש עוד לא נגע בו. זה אמור על מחזאים, במאים ושחקנים. הדבר הוא קשה. התוצאה אף פעם איננה ידועה. ומאחר ואיננו משופעים בכשרונות יתר במשחק, במאות, מחזאות, בכל הנוגע למחזאות מקורית - לא ניתן לעשות זאת בבמות קיימות, אלא בתיאטרונים ציבוריים.

יש הרבה תביעות מתיאטרון לאומי, ואני חושב שהן מוצדקות. אבל לא הכל ניתן לעשות רק על-ידי רצון טוב. כדי לעמוד בתביעות אלה, צריך לבוא סיוע חשוב. ואינני רואה כיצד זה ייעשה לאור הדברים ששמענו עכשיו. אמנם יש משהו שמקורו איננו דוקא בירושלים, יש איזה זלזול בזכויות היסטוריות. לא בגלל הזכויות ההיסטוריות תובע התיאטרון הלאומי את מעמדו. הדבר הוכח. התיאטרון הלאומי איננו רוצה למלא את חלקו רק בעזרת שמו. יקבעו פעליו.

אנחנו רואים מחובתנו לפתוח את התיאטרון לכשרונות צעירים. עלינו לתת הזדמנות לכשרונות צעירים, המצויים בארץ בממדים גדולים, ושלדעתנו הם חייבים להגיע לתיאטרון הלאומי. זו גם מדיניותם של התיאטרונים הציבוריים, וודאי גם של אחרים שאינם נהנים מתמיכה ציבורית. תפקידו של תיאטרון לאומי הוא בראש וראשונה לפתוח את שערינו, וזאת הוא עושה. הוא הדין לגבי במאים. אין לנו כאן מספיק במאים, ואנחנו עושים כמיטב יכולתנו כדי לאפשר לבמאים מקומיים להציג. איננו מסתגרים דוקא בשני האולמות, בהצגות ספורות לשנה, אלא מרחיבים את הרקע ואת המסגרת.

אחת הבעיות היא באיזו מידה משפיעים אמצעי התקשורת המודרניים על התיאטרון. ברור שיש השפעה, כל אחד מאתנו יודע זאת, היא איננה קריטית עדיין. אבל במצב הכספי הרעוע של התיאטרון בארץ היא מספיקה כדי שהדבר ישפיע בצורה חמורה.

דובר כאן על סדנת המחזה המקורי. כל פעילות בשטח זה ראוייה לברכה. אבל אם הדבר יבוא על חשבון סדנאות שחייבות לקום ליד תיאטרונים ציבוריים, ובעיקר ליד התיאטרון הלאומי - אני חושב שזה יהיה לרועץ. אינני רואה איך סדנה תוכל לעבוד ללא סיוע של תיאטרון ותיק, מאין יקחו את כוחות ההוראה וההדרכה. דבר זה יכול להתקיים רק מתוך שיתוף פעולה עם התיאטרונים הציבוריים. לנו יש תכניות לסדנה משלנו. זה חשוב לפיתוחם של אותם שטחים שממש זועקים לפיתוח, ובראש וראשונה התיאטרון המקורי והמחזאות היהודית. אך עוד נצטרך לדון על כך. אינני רואה את הדברים באותה קלות ופסקנות כפי ששמענו כאן.

חובתנו לגדל ולשפח עתודה של במאים חדשים. עלינו לעשות זאת במהירות, עם כל הקשיים הכרוכים בזה. עלינו לאפשר לבמאים חדשים לביים. אם "הבימה" לא היתה נותנת לפני עשר שנים לנסים אלוני לביים גם מחזה של עצמו, ייתכן שהיה מחכה עוז הרבה שנים. זאת דוגמה אחת מרבות. זה גם מסביר מדוע אנחנו נותנים למחזאי מתחיל כמו יורם קניוק לביים את מחזהו "עקידת יוסף". אינני מכיר דרכים אחרות להגדיל את מספר המחזאים והבמאים ולעודדם. עידוד המחזה המקורי יכול להיעשות רק על-ידי הצגתו בתיאטרונים רפרטואריים, ובעיקר התיאטרון הלאומי.

אינני חושב שיש טעם להתווכח על הצורך בביקורת כספית. היא קיימת, היא חייבת להיות, במידה שהדבר אינו פוגע בעצמאותו של התיאטרון, שהיא הערובה להתפתחותו. במידה שהמדיניות הזאת תהיה שיטתית, ובהתחשב בתנאים - הרי זה יהיה לברכה. יהיה זה רע אם תהיה התערבות במדיניות הרפרטוארית. לכל תיאטרון ציבורי יש אחריות בפני ועדה ציבורית ובפני הציבור. התיאטרון הוא חלק מהציבור. את ענין המדיניות הרפרטוארית צריך להשאיר בידי התיאטרון, אחרת זה יהיה תכתיב מלמעלה, וברור שהדבר לא יהיה לברכה במדינה כשלנו. אינני יודע אם לזה התכוון פרופ' לזר כשהבהיר לנו את השקפותיו.

נראה לי שהשקפותיו של פרופ' לזר על התיאטרון אינן נובעות כל כך מידיעתו את התנאים בתיאטרון בשנים אלו, אלא הוא מושפע קצת מהויכוחים הבין-אוניברסיטאיים הקיימים בנושא זה.

אפשר לומר שתיאטרון לאומי חדל להיות לאומי ברגע שמחליטים שאין מכירים בזכויותיו. אבל התיאטרון הלאומי קיבל את שמו לא רק בשל זכויותיו. גם בהווה - ואני מקוה שגם בעתיד - מצוי בו ריכוז גדול של אמנות הבמה. וכאן חשיבותו.

אשר לשיקולי קופה - גם תיאטרון לאומי אינו משוחרר מהם. ה"קומדי פרנסטיז" כבר מזמן אינו משמש דוגמה לתיאטרונים בעולם. אני הייתי מבכר את הדוגמה של התיאטרון הלאומי באנגליה. אבל אין לעשות השוואות, כי התנאים שלנו הם אחרים. אם אנחנו מעלים את "פר גינט", עם תרגום חדש, מוסיקה ישראלית ובמאי ישראלי - יש בזה חלק מהיצירה. אנחנו גם מתכננים העלאת מהזות שכבר הוצגו. זה כרוך באמצעים

רבים. היינו מאושרים לא להיות תלויים בשיקולי קופה. אבל איננו משוחררים מכך. התמיכה בנו היא רק תמיכה ממסלתית. אין לנו תמיכה עירונית או אחרת. משום כך את כל היתר עלינו למלא מקופתנו אנו עושים זאת בדרך של תיאטרון רפרטוארי, ותיאטרון רפרטוארי אינו חי על מחזה אחד. זה לא ניתן. על-ידי ריבוי הצגות מאפשרים לשחקנים לא ללכת בטלים תקופה ארוכה, וכן ניתנת אפשרות לשחקנים מהחוץ.

עוד דבר בקשר לבית-הספר לאמנות הבמה. קיים בית-ספר כזה. כולנו רוצים שהוא יגדל ויתפתח. קשה מאד אפילו למצוא לו מנהל. נעשים מאמצים גדולים על-ידי משרד החינוך והתרבות. בית-הספר הזה פועל בתקציב משרד החינוך. נעשים מאמצים גדולים לפיתוחו. העובדה היא שחלק גדול מהשחקנים הצעירים החדשים הכוללים בארץ באים מבית-ספר. אשר ללהקות הצבאיות, הן אינן רק חממה לגילוי כשרונות צעירים, אבל הן גם במידה רבה משחיתות אותם. וחשוב שמוסדות האמנות יקלטו את הכוחות הצעירים האלה.

מר יסעור: יש לי הכבוד להיות המנהל הראשון של תיאטרון ציבורי בישראל. לפני כעשר שנים הוקם התיאטרון העירוני של חיפה. אני יכול להגיד לכם שבמשך כל השנים האלה יש לנו מדיניות רפרטוארית; יש לנו תכנון לא רק רפרטוארי, אלא גם קהלי, ותכנון של תאריכים. והמשימה שלנו ברורה. למרות כל זאת, הבסיס לקבלת החלטות בתיאטרון הוא אי-ודאות מוחלטת. כי אתה תמיד יודע מה אתה משקיע, מה אתה מכניס, אך לא תמיד אתה יודע מה ייצא מזה.

יש דבר נוסף הרבה יותר חשוב, והוא הגורמים הסביבתיים שאין לנו שליטה עליהם. היתה לנו הצגה מוצלחת באופן בלתי רגיל, "מארה סאד", אך ביום מסויים ביוני 1967 קרה מה שקרה, וההצגה ירדה מהבמה. זו דוגמה דרסטית. אך יש גורמים סביבתיים שאיננו שולטים עליהם, אך הם שולטים עלינו. יש כל הזמן תנודות בדעת הקהל, במצב הבטחוני, במצב הכלכלי, ולאחרונה באה עלינו מכת הטלביזיה. מזלו של התיאטרון שרמת הטלביזיה היא כפי שהיא, אחרת היה המצב הרבה יותר גרוע.

גב' ל. פורת: אינני מקבלת את דעתך.

א. ידלין: אני בעד זה שהטלביזיה תצלם את כל ההצגות שירדו מהבמה לפני הזמן, ולא בצדק.

מר יסעור: יש לי מחקר שנעשה על אנגליה. בגלל הטלביזיה בסגרו שם 100 מתוך 130 תיאטרונים. אין ויכוח על כך שהיא משפיעה. הלוואי שתהיה טלביזיה טובה, זה ענין אחר. אלא שאנשים עוד אינם מבינים שטלביזיה זה כלי תקשורת שיכול להביא גם תיאטרון וגם אמנות, בעוד שהתיאטרון זה יצירת אמנותית שוטלית, שיש בה ספרות, מוסיקה, מחול, תנועה, ציור וכו'. שני הדברים הם בילוי זמן. אך המעורבות האינטלקטואלית של הקהל בתיאטרון היא החוויה החשובה ביותר ביצירה האמנותית התיאטרונית.

אלה הם הנימוקים העיקריים לכך שהתיאטרון והיצירה האמנותית ראויים לתמיכה. התמיכה היא גיבוי לסיכון טבעי הטבוע במהותה של היצירה התיאטרונית.

הגשתי לכם רשימה של 56 המחזות שהוצגו בעשר השנים האלה בתיאטרון חיפה. אם יכולנו לעשות זאת, זה לא מעט הודות לגיבוי הציבורי שהיה לנו. אבל יש איזו אגדה שתיאטרון חיפה יכול היה להרשות לעצמו את הדברים האלה. אינני יודע מה התמיכות שניתנו ל"הבימה", אבל אני יודע על אלה שניתנו ל"קאמרי". הוא היה מקופח לעומת חיפה. אבל האגדה על כך שהקופה בחיפה פתוחה - זו אגדת שוא.

עשיתי סיכום של תשע שנים של התיאטרון מבחינה כספית. במחזור של כ-17 מיליון לירות בתשע שנים אלה, הגיעה כלל התמיכה הציבורית, של הממשלה, העיריה ועוד כמה גורמים, ל-21.1%. הגרעון שנוצר לאחר מכן מגיע לכ-12%. פירוש הדבר שהגרעון המסחרי של התיאטרון היה כ-33%-34%, וההכנסות המסחריות היו קרוב ל-67%.

אלא שבשנתיים האחרונות היו תהליכים שהפכו את הקערה על פיה. משרד החינוך למשל הכפיל בשנה שעברה את הקצבתו לתיאטרון חיפה: במקום 180 אלף לירות הוא נתן לנו עוד 170 אלף לירות. אבל עיסקת החבילה החזירה לאוצר 194 אלף לירות.

לדעתנו יש להגדיל את התמיכה ולהעמידה על 40%. עיסקת החבילה תעלה לנו עוד 35%-40%. אם נספוג חצי, זה יהיה טוב. בלי תמיכה של 40% לא נוכל להתקיים. זה אינו מוגזם לעומת התמיכות הניתנות במדינות אחרות בעולם. יש לנו טבלה השוואתית על התמיכות הניתנות לתיאטרונים השונים בעולם.

קודם כל, ככל שהארץ קטנה יותר, התמיכה לגולגולת היא גדולה יותר. בדניה, למשל, התמיכה הממשלתית היא 1.25 לירות כנגד 1.75 לירות של העיריות; באיטליה התמיכה היא 4 לירות לנפש; בגרמניה - בין 8.5 ל-10.5 מרק לנפש. התמיכה בתיאטרונים בארץ היא בין 1.5 ל-2 לירות לנפש. אם נגיע בארץ למוצע סביר של אירופה, ונקבל 4 לירות לנפש לאוכלוסיית התיאטרון, גם אז זה לא מוגזם. פירוש הדבר להכפיל או להשליש את התמיכה בתיאטרונים מטעם הממשלה והעיריות גם יחד.

לגבי מספר המבקרים - בגרמניה ביקרו בשנה האחרונה בתיאטרון 31 מיליון איש. אם מחלקים את הסובסידיה הכללית שהם קיבלו שם, הרי הממשלה והעיריות הוסיפו 17 מרק לכל כרטיס שנקנה לתיאטרון. התיאטרון הלאומי של אנגליה איננו דוגמה, כי כמעט כל מי שנוסע לאנגליה מזמין מראש כרטיס לתיאטרון. אחוז התיירים המבקרים שם בתיאטרון הוא עצום. שם נותנת הממשלה 23 שילינג, כלומר כ-10 לירות, על כל כרטיס, והוא הרבה יותר יקר.

בתיאטרון חיפה ביקרו בשנה האחרונה כ-300 אלף מבקרים, בלמעלה מ-400 הצגות. קיבלנו מהממשלה 350 אלף לירות, כלומר כלירה על כל מבקר. גם מהעיריה קיבלנו בערך אותו סכום. זאת אומרת שקיבלנו תמיכה של 2 לירות לכרטיס, לעומת 10 לירות בלונדון ו-17 בגרמניה.

אף על פי כן התמיכה שקיבלנו נתנה לנו גיבוי. לא הגענו לגרעון כל כך גדול.

אני רואה את התיאטרון קודם כל כחוויה טוטלית, זהו מיפגש שם המחבר, כלומר החומר הספרותי, המעצב, השחקן, והקהל. בלי קהל אין תיאטרון. הקהל הוא חלק מהחוויה הזאת. זה נותן אתגר לתיאטרון להתמודד עם הקהל.

אני רוצה לדבר על נועזות. הגיבוי והתמיכה נתנו לנו אפשרות להיות נועזים בתחום הרפרטוארי. מבחינת הרפרטואר יש לתיאטרון חיפה במה להתגאות. לא אומר שלא היו לנו מפלות ושאינו לנו בעיות. יש לנו בעיות עם שחקנים. אבל אני חושב ששמרנו על קו רפרטוארי מסויים.

יש לנו מדיניות בקביעת הרפרטואר, ואנו מעלים מחזות כמעט באופן שווה מן הקלסיקה, מן המודרני ומן המקורי. אני חושב שתיאטרון חיפה פרץ דרך לאונגטרד האמנותי. העלינו את "הקרנפים" של יונסקו, או את "מארה סאד".

לצערי איננו יכולים להיות מספיק נועזים כי יש צנזורה בארץ. אנחנו רוצים להציג את "הצילו" של בונד. לא נותנים לנו.

כמה מלים על הצנזורה. אם תפקידה של המועצה לביקורת סרטים ומחזות הוא לשמור על הסדר הציבורי - אני מציע שהיא תהיה במסגרת משרד המשטרה. אם היא צריכה לשמור על חינוך הנוער, היא צריכה להיות במשרד החינוך. איננו מבין מדוע מועצה זו פועלת במסגרת משרד הפנים. או שתבטלו אותה בכלל. אז היינו אולי יכולים להיות יותר נועזים.

ב"דו קיום" של נולה צ'ילטון העזנו להעלות את בעיית היחסים בין יהודים וערבים. היתה לנו נועזות גם בתחום העיצוב. העלינו על הבמה הגדולה צורות חדשות של העלאת מחזות. עשינו ניסויים על הבמה הגדולה. יוסי יזרעאלי קיבל את ההזדמנות הראשונה שלו בתיאטרון העירוני של חיפה, על במה גדולה. אני יכול להזכיר חידושים צורניים של מילוא, את "מנדרגולה" ועוד.

היינו נועזים במתן הזדמנות לשחקנים צעירים, לבמאים חדשים, החל מטופול ועד אריה יצחק ב"מנדרגולה". אנחנו מקיימים סטודיו בשביל לקדם את השחקנים שאנחנו דנים בהם.

הנועזות שלנו התבטאה גם במינוי מנהל צעיר לתיאטרון חיפה, עודד קוטלר.

היינו נועזים גם בתחום כיבוש הקהל. אנחנו מקיימים מפעל מנויים, היחידי בארץ. מפעל זה חינוך עשרות אלפי אנשים לביקור של קבע בתיאטרון, לא רק להצגות בודדות, אלא למכלול של הצגות.

אנחנו עוסקים הרכה בארגון קהל, בהבאת קהלים ואוכלוסיות חדשות לתיאטרון. אנו פותחים עכשיו במחקר שיגיד לנו לאן עלינו לפנות עוד.

אנו עוסקים בהסתערות על הדור הצעיר, כמו למשל על-ידי חצי מנוי לתלמיד וכד'. לא נוכל לעשות זאת בלי עזרת ועדת החינוך והתרבות, שתתבע להכניס לתוך הקוריקולום את חובת ראיית תיאטרון.

גילינו גויסות מסוימת בתחום היצירה המקורית. 18 מתוך 54 המחזות שהועלו במשך עשר שנים הם מחזות מקוריים. יש קשיים בהעלאת מחזות מקוריים. אצלנו אף אחד אינו משלם בעד הניפוי.

אנחנו מקיימים מעבדה למחזאות מקורית. השנה היא העלתה כבר שני מחזות, האחד - "אחים" של זניאל הורוביץ, והשני - "דו-קיום" של מוחמד ותד. עכשיו אנחנו עובדים על המחזה של "מסע הערב" של יתיר. ועוד ידנו נטויה. יש לנו תכניות נוספות בכיוון זה, כמו הזמנת מחזות מראש וכו'.

אנחנו חושבים שאנחנו צריכים להיות נועזים בעוד דבר אחד: בהפיכת היכל התיאטרון למרכז של חיי חברה ותרבות. זאת אומרת שאדם שבא לתיאטרון לא בא רק להצגה, אלא גם לביילוי נוסף, לתערוכה, לחגיגה, להרצאה וכו'. כי בעיית התיאטרון היא בעצם בעיה הרבה יותר גדולה. הבעיה היא מה יהיו פני תרבות ביילוי הפנאי בישראל. על שאלה זו לא רק התיאטרון יוכל להשיב, על כל פנים לא בלי עזרתכם.

היו"ר א. כץ: את נציגי התיאטרון הקאמרי ובימות נשמע בישיבתנו הקרובה.

מ. אביזוהר: אני מבקש להזמין לישיבה הבאה את נציג התיאטרון המסחרי. כן אני מציע להזמין את קצין חינוך ראשי.

היו"ר א. כץ: אני מבקש שנקבל לישיבה הנאה נתונים מה אחוז המחזות המקוריים שהעלה כל תיאטרון. לאיזה אחוז מהתקציב מגיעות ההוצאות למינהל, עובדי במה, שחקנים, במאים וכו'. ברור שזה שונה מהצגה להצגה. אני גם מבקש שתאמרו לנו מה היקף המשאבים הציבוריים, המקורות הציבוריים, בתקציב שלכם, באחוזים.

ח. גרוסמן: הייתי מבקשת שבמהלך הדיון ייכנס גם האלמנט של הקהל: מה תגובת הקהל, באיזה הצגות הוא מבקר, איזה הצגות הוא מעדיף, איזה הצגות יורדות מהבמה בגלל חוסר קהל? האם יש איזה מחקר בענין זה? האם יש איזה הערכות?

ע. פינברג-סירני: מר יסעור דיבר על נועזות. האם תוכלו לומר לנו לפי מה נבחר רפרטואר, מה הם הקוים המנחים במדיניות קביעת הרפרטואר.

היו"ר א. כץ: אני מודה מאד לאורחים ולאנשי משרד החינוך והתרבות. הישיבה נעולה.